Het voormalige Slot te Abcoude

Tot voor zeer korten tijd was het, behalve onder de geschiedkundigen en de inwoners van Abcoude, bij het volk niet bekend dat er op korten afstand van het dorp Abcoude, aan den Angstel in de richting Baambrugge, in vroeger eeuwen 'n machtig, sterk en beroemd kasteel gestaan heeft, dat in de rij der middeleeuwsche burchten 'n geduchte mededinger geweest is, wiens bewoners en bezitters tot de grootsten en machtigsten en rijksten van hun tijd gerekend mogen worden.

De geschiedenis van dit slot is slechts bekend in de geschiedboeken en teekeningen en zij leeft nog legendarisch voort onder de ingezetenen van Abcoude. Vooral de ouden van dagen, de eigenlijke, de „oer"-Abcouwers, kunnen verhalen van hetgeen zij weer van hun voorouders hebben overgenomen, gebeurtenissen, die reeds tientallen van jaren, ja, zelfs eeuwen onder de bevolking voortleven. Dan vertellen zij U van 'n onderaardschen gang, die moet loopen van het slot naar de Herv. Kerk, dus onder het water door, nota bene! Of van 'n gevangenis, waarin monniken en andere menschen zouden gefolterd zijn, enz.

Toch ligt er dikwijls 'n kern van waarheid in de volksverhalen, en van alle fantasie en bijgeloof ontdaan, komt dan de naakte werkelijkheid voor den dag.

We willen trachten in dit artikeltje de geschiedenis, of liever de lotgevallen van het Slot na te gaan en te zien of en in hoeverre de volksverhalen waarheid bevatten.

Nu 'n inwoner van Abcoude, de antiquair B. v. d. Steen, begonnen is met het opgraven der fundamenten, heeft de publicatie dezer geschiedenis nog meer aan actualiteit gewonnen.

De historie van het slot is 'n zeer oude, zij gaat terug — voor zoover bekend althans — tot de 11e eeuw, en omvat ruim genomen alzoo 'n tijdspanne van 9 eeuwen. Nemen we alleen de dagteekening der officieele oorkonden tot aan de

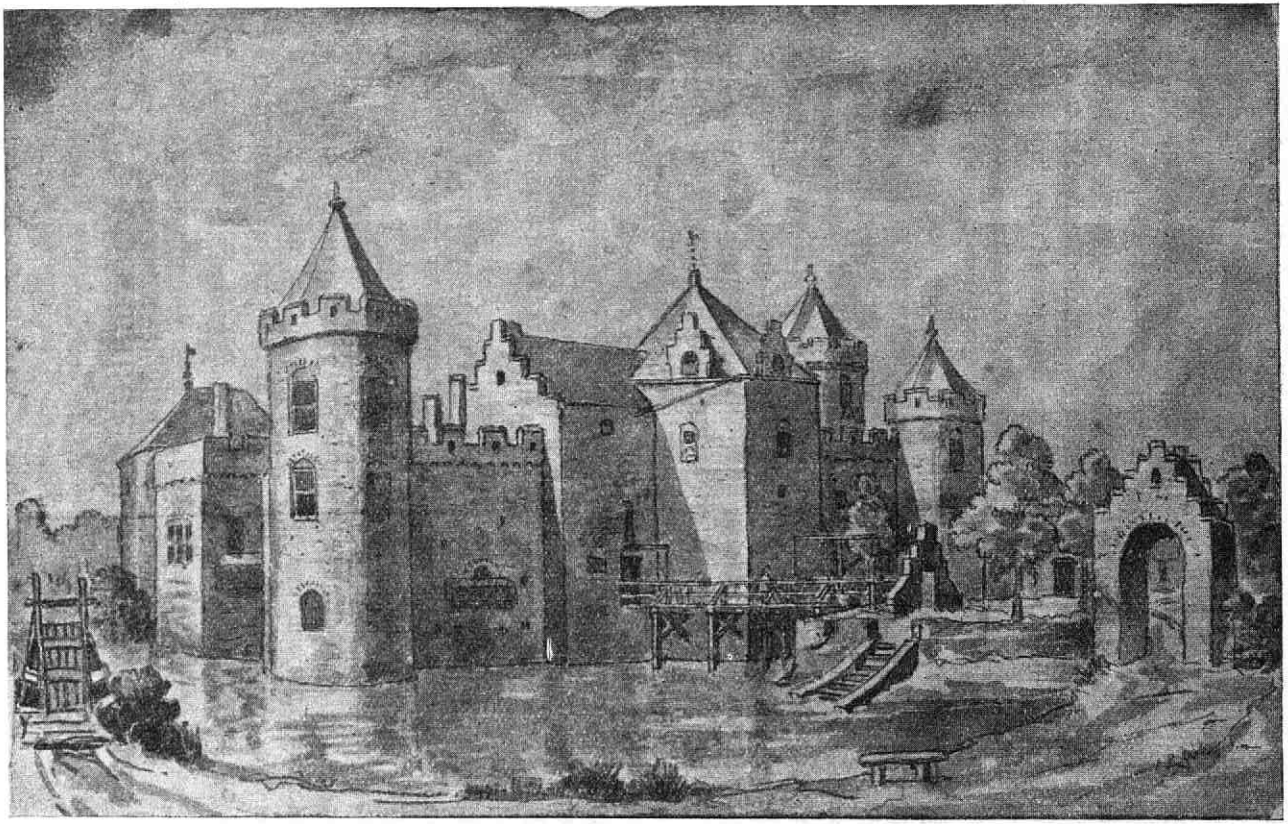

Het slot te Abcoude in welstand
Naar een aquarel in het bezit van den Heer J. G. Th. Grevenstuk

slooping in 1860, dan beslaat het toch ook nog ca. 800 jaar.

In die 8 eeuwen is er heel veel met en in en rondom het kasteel voorgevallen, teveel om in 'n kort artikel te vermelden. We moeten ons dan ook beperken tot het mededeelen van de voornaamste feiten en data, en omdat de bezitters en bewoners daarbij 'n groote rol gespeeld hebben, moeten we natuurlijk ook de bijzondere gebeurtenissen in hun leven even aanroeren, de Heeren van Abcoude en het Slot zijn één.

Of het Kasteel de oorsprong van het dorp Abcoude geweest is, zooals dit in vele plaatsen het geval is, kan niet met zekerheid gezegd worden. Men zou zeggen dat dit niet het geval is, omdat het dorp op 'n ander punt, aan de overzijde van het water zich ontwikkeld heeft. De huizen liggen niet, als kiekens onder vleugelen van de hen, onder de schaduw van den burcht geschaard.

De eigenlijke oorsprong van het Kasteel Abcoude ligt nog in het duister, volgens Mattheüs *) is het gesticht door 'n zeer oud adelijk geslacht, dat het later aan den Bisschop van Urecht ten geschenke gaf.

De eerste feiten, die omtrent het slot vermeld worden zijn, volgens „de Cronijk" van Goudhoeve van 1021, in welk jaar Bisschop Adelbold, 19e Bisschop van Utrecht, die regeerde van 1010—± 1025, een lijst liet opmaken van de vrije Vazallen en Leenmannen van de kerk van Utrecht. Op deze lijst, waarvan de echtheid later weer in twijfel is getrokken, komt voor: *de heer van Abcoude als Leenman van 't Sticht, voor het Kasteel en de Heerlijkheid van Abcoude* en voor de stede van Wijk bij Duurstede.

Ofschoon de streek hier toenmaals nog grootendeels bosch en moeras was, kan er toch wel 'n slot of kasteel gestaan hebben, want de monniken en de Utrechtsche Geestelijkheid waren hier, gelijk overal elders, reeds in de 8e eeuw begonnen

*) Om den lezer het voortdurend verwijzen en aanhalen te besparen, geven we hier de bronnen aan, waaruit dit artikel is samengesteld: **Mattheus**; de Jure Gladii; **W. van Goudhoeven**: Chronyk; **L. Smid**: Schatkakamer; **H. van Heussen**: Oudheden, **Tegenw. Staat** der Nederl.; **Nidek & Long**; Kabinet van Nederl. en Kleefsche Oudk.; **Witkamp**: Vaderl. Gesch. **Wagenaar** Amsterdam I en II; **Coppens**: Kerkgeschiedenis van Noord-Nederland; **Brom**: Reqesten en Oirkonden v. h. Bisdom Utrecht 694—1301; Cortgeen: Stichtsche kleyne Chronicke Utrecht 1605; **Tijdschrift** voor oudheden geschiedenis en Statistiek; e.m.a.

met polders vormen en dijken aanleggen, en de bevolking te onderrichten in den akkerbouw. Het is dus aan te nemen dat het hier al 'n meer of minder bewoonbaar oord geweest kan zijn.

De Angstel, kan afgeleid zijn van „Aemstel", vroeger ook wel genoemd Anxter of Anxtel, was dien tijd het laatste stuk van den eenigen verkeersweg Utrecht—Amsterdam. Van Utrecht voer men de Vecht af tot Nieuwersluis — in de vroege middeleeuwen nog onbekend — van daar de Angstel langs Baambrugge, Abcoude, Ouderkerk naar Amsterdam.

Abcoude nu lag op de grens van Holland en Utrecht, 'n geschikt strategisch punt dus om hier 'n sterke verdediging te vestigen.

Is het jaar 1021 'n twijfelachtige datum in de Slot-geschiedenis, aan 't volgende jaartal, dat vermeld wordt, hebben we meer houvast: in de „Tegenwoordige Staat" wordt in 't jaar 1080 *Willem, Heer van Abkoude,* genoemd, die den scepter voerde over het Slot en de Heerlijkheid. En 5 jaar later schonk *Koenraad van Zwaben,* van 1076—1099 bisschop van Utrecht, aan den Proost Anselmus en het Kapittel van St. Jan te Utrecht, o.m. een „moerassig" stuk land in Mijdrecht, dat zij en de ingezetenen van *Abekewalde,* onder zich zouden verdeelen. Wanneer deze landen bevolkt werden; zou den Proost en 't Kapittel de tienden, plus het geestelijk en wereldlijk rechtsgebied daarvan toebehooren. Over dit verdrag is in later eeuwen veel strijd gevoerd, totdat Keizer Karel V daaraan voor goed 'n einde maakte, door den Proost het hooge rechtsgebied en de profijten toe te wijzen.

Abcoude behoorde destijds met Mijdrecht en Westergoo in Friesland onder het Aartsdiakonaat van St. Jan.

De Heeren van Abcoude hebben hun Slot of Huis reeds vroeg aan den Bisschop van Utrecht opgedragen en later van deze in leen ontvangen.

Wie nu de directe opvolgers van *Heer Willem* zijn geweest, is ons niet bekend, wel weten we dat omstreeks $1^1/_2$ eeuw later de heerlijkheid in bezit kwam of was van *Zweder* of *Sweder* (afgeleid van Ahassuerus) *van Zuijlen.* Deze liet één dochter na, die huwde met Hugo van Vianen, uit welk huwelijk geboren werd *Gijsbrecht van Abcoude,* die dus weer eigenaar van het Kasteel werd.

Deze Gijsbrecht (ook wel Gysbert of Ghiselbert) (een telg uit het woelige en strijdlustige Huis van Aemstel) scheen geen vriend te zijn van z'n buurman en naamgenoot *Gijsbrecht van Aemstel,* bij de vierde van dien naam, van wien Vondel in zijn Treurspel „Gysbrecht van Aemstel" zegt:

> Heer Gysbrecht draeght zich als Anchises zoon,
> En word door tegenspoed niet slapper!
> Zijn deughden staan in top voor elck ten toon:
> Niet min godvruchtelijck als dapper.

De heer van Aemstel wachtte slechts op 'n geschikte gelegenheid om met zijn Stichtschen buurman af te rekenen, evenals met de bezitters van Vianen en Rijsenburg, met wie hij ook op gespannen voet leefde.

Deze gelegenheid kwam toen de Kennemers en West-Friezen, en de boeren uit Waterland, omstreeks 1268 in opstand kwamen tegen de Edelen en Amstelland bezetten. Deze middel-eeuwsche sociale revolutie was in beginsel niets anders dan hetgeen we dagelijks om ons heen zien: de strijd tegen de overheersching. Zij was 't begin van de opkomst der steden.

Gijsbrecht echter was 'n politieke slimmerd, instee van ze te bestrijden, trachtte hij hen in 't gevlei te komen, ondersteunde hun revolutiepogingen en stelde zich aan hun hoofd. De opstandelingen namen hiermee aanstonds genoegen en verheugde zich 'n machtigen leider te bezitten, Gysbrecht kon hierdoor zijn eigen kasteel sparen voor de verwoesting en zag meteen kans zich op zijn aartsvijanden te wreken. Hij trok met de benden langs de Vecht om 't Slot Vreeland te veroveren, dat echter moedig weerstand bood en zich niet overgaf. Later heeft hij 't toch met geld zien machtig te worden en daar 'n tol geheven.

In Utrecht, Amersfoort en Eemland had hij meer succes, de bevolking dier steden wilde wel onder juk der adellijken uit, zooals trouwens in geheel Niftarlake. In deze overwinningsroes maakte Gijsbrecht van de gelegenheid gebruik met Abcoude af te rekenen en verwoestte het kasteel geheel en al in 't najaar van 1268.

Was dit reeds een zware slag voor *Gysbrecht van Abcoude,*

het zou daarbij niet blijven. Er hing reeds lang 'n geschil tusschen hem en zijn vader eenerzijds en den Domproost te Utrecht anderzijds, over de rechten op de bewoners, huizen en wegen in 't rechtsgebied van Amerongen. *Gijsbrecht* scheen niets liever te willen dan dit geschil op te lossen en toonde zich daarom bereid van alle rechten af te zien, als de Domproost wilde zweren dat genoemd rechtsgebied hem eerlijk toekwam. En we mogen aannemen dat de Proost er recht op had, want hij legde aanstonds (in 1289) den vereischten eed af, en zag zich daardoor Amerongen definitief toegewezen.

Gijsbrecht zat dus nu met 'n verwoest slot te Abcoude, zijn vermeende rechten op Amerongen had hij prijs gegeven, bleef dus nog over het kasteel te Duurstede. Deze laatste heerlijkheid was door de Graven van Bentheim aan de Heeren van Abcoude in leen gegeven. En *Gijsbrecht*, zette nu zijn krachten op *Duurstede* om dit tot grooteren bloei te brengen.

In 't jaar 1300 verhief hij zijn „Dorpe tot Wyck" tot 'n „Poerte" of stad, gaf haar vrijdom van schatting, met name van het recht van „Keurmede" (mede = miede, d.i.: „geschenk") volgens welke het beste pand der overledenen aan den Heer verviel. Of hij hiermee niet buiten zijn boekje gegaan is, door de Graven daarin niet te erkennen, mag minstens verondersteld worden. Eerst $1^1/_2$ eeuw later, in 1449 heeft bisschop *Ruddolph van Diephold* dit privilegie erkend.

Waarschijnlijk door zijn aandacht nu meer aan Wijk te schenken, bleef het Abcouder Slot liggen, zooals het door de Kennemers was achtergelaten.

Gijsbrecht heeft den herbouw dan ook niet meer mogen beleven. Hij stierf omstreeks 1323, een zoon en een dochter nalatende. Zijn zoon *Sweder* erfde de heerlijkheid Abcoude, terwijl zijn dochter gehuwd was met *Johan van Culemborgh*. Deze was eerst gehuwd geweest met de Jonkvr. v. Mourik, uit welk huwelijk een zoon, *Huibert* genaamd, geboren werd.

Uit het huwelijk met de Jonkvr. van Abcoude sproot weer 'n zoon voort, n.l. *Hendrik*.

Het schijnt echter dat Huibert zijn halfbroeder maar slecht kon dulden, want hij belette deze zelfs in de stad Kuilenburg ter kerke te gaan en dwong hem daardoor „die cingel om te gaan ende in die andere kercke te bidde gaan".

Later werd *Hendrik* van het „Huis" gekocht, hij kon zijn eigen weg gaan. Hij verhuisde in 1313 naar 't Sticht en betrok er de kasteelen Schonauwen en Woudenberg.

Kort daarna in 1328, dus 60 jaar na de verwoesting door van Aemstel, heeft *Zweder* het Abcouder kasteel weder opgebouwd.

Dit was vlugger gezegd dan gedaan. Het bouwen ging toen niet zoo vlot als tegenwoordig, de hulpmiddelen waren veel primitiever en het vervoer vorderde ook veel meer tijd. Als de bouw van 'n kasteel erg lang duurde, dan betrok men het soms lang voor de voltooiing; zoo is bekend dat *Jan van Blois* het slot te Schoonhoven betrok toen alleen de Donjon nog maar met leien gedekt was, de rest was nog slechts half gereed. De bouw vorderde dikwijls eenige jaren, te Vreeland van 1253—1259.

Het Abcouder Slot is van licht-roode baksteenen opgetrokken, groote, zware, dikke moppen, zooals in de middeleeuwen gebakken werden, waarschijnlijk afkomstig uit de steenbakkerij buiten de Weerd te Utrecht, waar de z.g. Vechtsteen geproduceerd werd. Ook werd wel bergsteen, Drakeveltsteen uit de Rijnstreek, soms de blauwe Doorniksche steen of de witte Dérykersteen gebezigd. Welke van deze steensoorten ook nog aan het Abcouder Slot gebruikt zijn, zullen misschien de opgravingen nog kunnen uitwijzen.

Het lood, waarvan soms vele honderden ponden aan 'n burcht verwerkt werden, werd uit de Rijnstreek in den omtrek van Keulen gehaald; de leien voor de dakbedekking, die dik en groot van afmeting waren, uit Luik.

Alle materialen werden per schip aangevoerd.

In oude aanteekeningen van wijlen Mr. Breuninghoff, omstreeks 1860 hoofd der School te Abcoude, vinden wij het volgende vermeld:

Omstreeks het jaar 1390 — dus ruim 'n halve eeuw na den herbouw — vinden wij het Slot van Abcoude als 'n *sterkte van den eersten rang*. De grondslag, waarop het gebouwd was, bestond uit 2 vierkante stukken lands, beide omringd met breede grachten.

Aan den Noordhoek der Oostzijde was de ingang over 'n brug door 'n poort, die beschermd werd door 2 vierkante torens; 'n zoodanige toren stond ook aan de Zuidzijde.

Tuschen dezen toren en de poort verhief zich 'n zware ronde toren, terwijl de beiden torens door 'n dikken hoogen met forsche kanteelen bezetten muur werd verbonden. Tegen dezen muur, die het voorstuk omringde, waren woningen en stallen gebouwd, ten dienste van het personeel.

De groote ronde toren diende tot woning van de bevelhebbers, de vierkante voor de wapenlieden. De overige woningen werden betrokken door de torenwachters, valkenier, pluimgraaf, jachtmeesters en verdere lagere bedienden. Het binnenplein was ongeplaveid en heette „de voorhof", van daar ging men over 'n ophaalbrug naar het 2e vierkant. De westzijde van dit vierkant was versterkt door 3 ronde torens, waarvan de middelste de grootste was en diende tot woonplaats van den Heer; de beide andere torens waren ingericht resp. voor logeergasten en voor den rentmeester.

Aan de Noordzijde stond de Kapel en daartegenover aan de Zuidzijde de eigenlijke burcht, zijnde 'n zeskante toren, dienende tot woning en verblijf der adelijke vrouwelijke familie.

Vóór den grooten ronden toren op het binnenplein stond de groote Ridderzaal, van buiten versierd met 'n trapgevel en arabesken. Met 'n steenen trap van 13 treden daalde men af in de uitgestrekte kelders, die tot bewaring van proviand e.d. waren ingericht en verder dienden tot gevangenis en folterkamer. Door 'n gang hadden zij gemeenschap met de buitengracht.

Uit deze beschrijving blijkt dat het kasteel niet alleen hecht en sterk, maar ook doelmatig en sierlijk gebouwd was. De kracht van de middeleeuwers spreekt er uit, evenals uit de majestueuze kathedralen, kloosters, abdijen e.a. bouwmonumenten. Wie de bouwmeester van ons kasteel geweest is, hebben we niet kunnen achterhalen.

Bekend is dat veelal de monniken kundige bouwmeesters waren, artisten in hun ambacht. In de stille kloostercel werden de plannen ontworpen en bestudeerd, en kwam het eenmaal tot 'n uitvoering van deze plannen, dan stond 'n schare van bekwame vaklieden, w.o. ook de eenvoudige daglooners, hen ten dienste om hun rijke fantasieën tot schoone realiteit te maken. Het intact gebleven Muider Slot is er na 7 eeuwen nog de fiere getuigenis van.

Terzelfder tijd dat *Heer Sweder* zijn voorvaderlijk Slot te Abcoude had doen heropbouwen, had er 'n verandering plaats in zijn andere bezitting te Wijk.

Tot dusver waren de Graven van Bentheim beheerders over Wijk, doch in 1328 droeg *Graaf Jan* zijn recht op Duurstede over aan den Utrechtschen bisschop *Jan van Diest*, en deze werd aanstonds door *Heer Sweder* als Leenheer erkend.

Het scheen echter niet erg te boteren tusschen deze beide laatsten, want reeds in 1340 droeg *Zweder* Wijk op aan *Hertog Reinoud I van Gelder* en stelde daardoor den Bisschop ter zijde.

5 jaar later zien we hem met andere Stichtsche edelen, onder aanvoering van *Graaf Willem III van Holland*, die zich al te veel bemoeide met de zaken van 't Sticht, de stad Utrecht belegeren; ook Zweder's zoon *Gysbrecht* was daarbij.

Deze krijgsdienst aan Holland bewezen, kwam de Stichtsche Edelen duur te staan.

Na afloop der belegering op St. Maartensdag 1345, werden zij allen door Bisschop Jan van Arkel uit het Sticht verbannen. Door echter hun schuld te bekennen en het hoofd te buigen werd hun straf verminderd, toch moesten zij nog zwaar boeten. Alleen de Heeren van Abcoude, Vader en Zoon, *Arend van Wulven* en *Arend van IJsselsteyn* verkozen zich niet te vernederen voor den bisschop. Deze maakte nu gebruik van zijn macht en ging op zijn beurt de kasteelen der hoogmoedige onderhoorigen belegeren. Ook *Abcoude* kreeg bezoek van de bisschoppelijke legermacht, die de bewoners dwong tot overgave. Dus waren zij tòch in handen van den bisschop. Deze legde hen nu 'n contract ter onderteekening voor, waardoor hun „rechte en incomste" belangrijk werden ingekort.

„Wij, Sweder, Heer van Abcoude, ende Gijsbert, syn Soon, „Ridders", zoo vangt het vernederende contract aan, „doen „te weten allen luyden, die dezen Brief sullen sien of hooren „lesen, mit kennisse der Waarheyt: Dat wij", enz.

De overeenkomst komt in 't kort hierop neer, dat *Sweder* en *Gysbrecht* den Bisschop, zoolang hij leeft en bisschop van Utrecht is, de gerechten en „Rode Tienden" in het kerspel Rhenen zullen afstaan; dat zij zich geen hooge gerechten binnen 't Sticht zullen aanmatigen en de brieven van den

bisschop of zijn officiaal „niet hinderen, keeren noch weeren „en sullen". Daarbij moesten zij beloven, ook voor hunne nakomelingschap, de rechten en heerlijkheid, die den bisschop in 't Kerspel Wijk mochten toebehooren, zoomede 't „dagelixse Gerechte" van Leersum en de „Roeden Thienden" van Amerongen te zullen bewaren en in bisschops's naam te berechten.

Tenslotte verbonden zij zich den bisschop te zullen bijstaan en zijn vijanden buiten de grenzen te houden, alles slechts tijdens bisschops leven: „Ende wanneer dat ock on„se Heere voornoempt ontbraeckte, of dat hij geen Bisschop „'t Utrecht en waêr, so werden alle oirwerden quyt, ende soe „wat Brieven daar aff op byder syden gegeven syn, sonder „macht".

De oorkonde werd bezegeld op „Saturdag na St. Cathryne" (26 Nov.) 1345 en mede onderteekend door Johan van Cuylenburgh, Heer van Woudenbergh en Heer Jan van Broeckhuysen, Ridders.

De oude *Sweder* heeft slechts 2 jaar onder dezen vernederenden toestand geleefd, want in 1347 stierf hij, opgevolgd door zijn meer genoemden zoon *Gijsbrecht*. Deze was gehuwd met een dochter van *Willem, Heer van Gaesbeek* en kwam daardoor na den dood van zijn schoonvader in bezit van de heerlijkheden Gaesbeek, Putten en Strijen. Door dit bezit werden de heeren van Abcoude van toen af onder den „Hollandschen adel" gerekend, en onder de Hoeksche partij. Men noemde hen toen wel Markies en Baron.

De vrede op het Hoeksche Slot zou echter weer niet van langen duur zijn, nu was 't weer zijn neef *Johan van Woudenberg*, die *Gijsbrecht* 'n pleziertje kwam doen.

De aanleiding hiertoe was de koop van het Kasteel Woudenberg van Johan Sr., neef van *Gijsbrecht* in 1353. Johan Jr. was daarover zoo gebelgd dat hij, opgestookt en geholpen door Johan van Kuylenburgh besloot *Gijsbrecht* te wreken. Op zekeren nacht verborg hij zich met zijn krijgsvolk in de nabijheid van het Abcouder kasteel en toen het oogenblik guntsig was waagde hij den aanval, bestormde de brug en de poort en verjoeg de bezetting, waarna hij het slot in bezit nam en aanzienlijk versterkte. Dit laatste natuurlijk met het oog op 'n tegenaanval van buiten, die niet lang op zich liet wachten.

Toen Gijsbrecht vernam wat er bij en met zijn kasteel was voorgevallen, diende hij z'n beklag in bij den bisschop. Deze was aanstonds bereid hem te helpen en zond 'n sterke krijgsmacht op Abcoude af om het slot te belegeren. Muren en torens werden hevig beschoten met stormtuigen. *Woudenberg* had hierop gerekend en was niet zoo gauw bang — het duurde daarom nog 4 maanden alvorens hij het slot, bij gebrek aan levensmiddelen moest worden overgegeven. Het kasteel was door deze belegering zoo goed als verwoest, alleen de muren en torens bleven staan. Het bleef evenwel eigendom van de Abcouder Geslachten, terwijl 't kasteel *Woudenberg* als Gaesbeeck's leen aan Utrecht kwam. Het Abcouder Slot zal na de verwoesting wel niet meer bewoond zijn geweest en waarschijnlijk ook slecht onderhouden. De heeren verbleven toenmaals elders, veelal in België en Frankrijk, ook wel in Utrecht.

Niet alleen met kasteelen opbouwen en oorlogvoeren hielden de Abcouder heeren zich onledig, ze hadden in rustige dagen ook nog wel tijd en krachten over voor werken van vreedzamen en liefdadigen aard.

Zoo vinden we vermeld dat Heer Gijsbrecht in 1366 in de Kerk van St. Johannes den Dooper te W. b. Duurstede een Kapittel van 12 kanunniken stichtte. Zulk 'n stichting ging steeds met groote kosten gepaard. Eenige jaren later stichtte *Zweder,* Gijsbrechts zoon, het beroemde Karthuizerklooster buiten Utrecht, terwijl zijn zwager *Jan v. Brederode* in 1399 te Santpoort 'n kapel „ter eere Godts" stichtte en in denzelfden tijd schonk *Willem* belangrijke gitfen aan een klooster te W. b. Duurstede. En zoo zouden we nog meer feiten kunnen opnoemen, die getuigen van den vromen en milden godsdienstzin der Abcouder Heeren.

Toen Bisschop *Jan van Verneburg* (1364—1371) in gevangenschap verkeerde, was het Sticht diep onder schulden geraakt. De bisschop wenschte zijn gebied vrij van schulden aan zijn opvolger *Arnoud van Hoorne* over te dragen, doch moest hiervoor borgen hebben. *Zweder van Gaesbeek,* neef van den bisschop werd hiervoor in 1371 aangesteld, omdat hij toch reeds belast was met het wereldlijk bestuur van het Sticht; daarbij werd hij nog benoemd tot Rechter en Bewaarder van het Slot te Vreeland, echter onder zekere voorwaarden.

Toen bovengenoemde Bisschop op „Donderdagh nach St. Servatius van 't jaere 1378" voor de 3 Staten van Utrecht den „landbrief" bezwoer, werd deze mede bezegeld door de Ridders: *Gijsbrecht Heer van Abcoude en Duurstede* en *Zweder van Gaesbeek*, Heer van Putten en Strijen. Het laatst ontmoeten we *Gijsbrecht* in het Winterhuis te Utrecht, waar hij voor de geestelijkheid van den Dom en vele ridders en voorname burgers ontboden was om „also geïnformeert en onderwesen te worden" inzake het toeëigenen van hooge gerechten. Zijn sterfjaar vinden we niet vermeld.

Zijn zoon *Zweder* heeft in zijn laatste levensjaren nog 'n goede daad verricht.

Hij stichtte het Karthuizerklooster te Bloemendaal, buiten Utrecht, op initiatief van Heer Tielman Grauwert, die later de 1e Prior van dat klooster werd. De eerste steen werd gelegd in 1393 en 'n paar jaar later werd het gebouw betrokken, toen *Zweder* waarschijnlijk reeds gestorven was. Gedurende bijna 2 eeuwen heeft dit klooster bestaan, doch in de woelingen der Hervorming werd het in 1579 verlaten en 's jaars daarna gesloopt. In de middeleeuwen heette het in den volksmond Cartussen, later Chartreuse, welken naam het terrein thans nog heeft als ontspanningsplaats voor de Utrechtenaren. Juist dezen zomer is de middeleeuwsche poort, het eenige overblijfsel van het gesticht, weer in ouden stijl gerestaureerd.

Zweder liet 'n zoon *Jacob* en 'n dochter *Yolite* na, welke laatste gehuwd was met *Hubert van Cuylenborgh*, 'n zeer vroom man, Kanselier van Holand en stichter van 't Kapittel van St. Barbara te Kuilenburg, dat hij met groote rente begiftigde. Hij overleed in 1422 te 's-Gravenhage en werd te Kuilenburg begraven.

Yolite stierf eenige jaren later te Utrecht, en werd begraven in het door haar vader gestichte Karthuizerklooster aldaar. Het huwelijk bleef kinderloos.

De broeder van Zweder, *Willem van Abcoude*, was inmiddels met Bisschop Frederik van Blankenheim in 't Noorden des lands aan 't oorlogen tegen de Friezen. Zijn schoonzoon *Jan van Brederode*, gehuwd met zijn dochter *Johanna*, stond hem daarbij dapper terzijde. Brederode was ook 'n godvruchtige Ridder, toen de strijd tegen de Friezen tenein-

de was, reisde hij naar Ierland en bracht daar in 1399 de 40-daagsche Vasten in boetedoening door. Op St. Olofsdag keerde hij naar Holland terug en stichtte te Santpoort 'n kapel ter eere Gods en van St. Patricius.

Zijn vroomheid ging nog verder: aangezien hun huwelijk kinderloos bleef, besloot het echtpaar uit vrijen wil en met beider goedvinden de wereld te verlaten en zich in 't kloos-ter te begeven. *Jan* trad als leekebroeder in het strenge Kart-huizerklooster van Sint Bruno te Zeelhem in België en *Jo-hanna* ging als „besloten nonne en professyt" in het door haar vader gestichte Magdalena-Klooster te W. b. Duur-stede, waar zij eene der eerst ingetreden zusters was.

Walraven, de broeder van Jan, erfde de heerlijkheden en nam daarbij de verplichting op zich de schulden van Jan te betalen.

Toen de oude *Willem* geen naaste erfgenamen meer om zich heen had, wie hij zijne bezittingen kon achterlaten, heeft hij waarschijnlijk zijn neef *Jacob van Gaesbeek* tot algemee-ne erfgenaam gemaakt en wellicht mede in verband daarmee droeg hij in September 1402 zijne heerlijkheid Wijk bij Duur-stede op aan *Hertog Reinoud IV van Gelder*, evenals zijn voorganger gedaan had.

Toen *Willem* daags na St. Urbanus in 't jaar 1407 het tij-delijke met het eeuwige verwisselde, had hij eerst nog bij uiterste wilsbeschikking 'n belangrijk legaat vermaakt aan 't door hem gestichte St. Bartholomeus-Gasthuis te Utrecht. Hij werd in het klooster te Wijk begraven. Zijn neef *Jacob van Gaesbeek* beschouwde zich nu als naaste erfgenaam en nam de heerlijkheden Abcoude en Wijk in bezit. Intusschen was Walraven door Jan van Arkel gevangen genomen en kon deswege zijn broeder's schulden niet voldoen. De schuld-eischers kwamen Jan nu voortdurend lastig vallen, wat hem zeer prikkelbaar en nerveus maakte; daarbij kwamen andere onaangename omstandigheden, o.a. de houding van zijn neef Jacob, zoodat het den kloosterbroeder te benauwd werd en hij in 1409 het klooster verliet en zijn echtgenoote kort daar-na uit het Wijksche klooster haalde [1]).

[1]) Een zeer nauwkeurige en volledige beschrijving van dit merkwaar-dige voorval kan men vinden in het Jaarboekje van 1928. p. 73.

Een onbekend middeleeuwsch dichter legt Jan op z'n terugtocht de volgende lyriek in den mond:

Voort, voort er koome wat er wil,
Voort naar 't Abcouder slot;
Gij blijft bij mij, ik blijf bij u,
Zoo waarlijk helpe mij God!

Zoo draaft men langs den Yselstein
Langs Woerden naar Abcou;
En in 't voorvaderlijk verblijf
Bergt hij zijn lieve vrouw.

Zeg wachter, op den torentrans,
Wat ziet gij in 't verschiet?
'k Zie ridders met Gaasbeek's banier,
Heer Jacob zie ik niet.

Haal op die bruggen, sluit de poort!
Mijn recht is van mijn vrouw!
En wij, zoo roepen allen luid:
„Wij blijven U getrouw!"

Jacob van Gaesbeek was aldus in het rechtmatige bezit van „die rijcke erfenisse" Abcoude gekomen en was hier niet weinig gelukkig mee. Doch al spoedig ontstond er „twist ende schelinge" met Heer *Jacob van Lichtenberg,* Proost van St. Pieter te Utrecht over „Hantwissel, van Nacoop van den „daghelickschen Gerechte, van Tins en Tienden, groot ende „kleyn, tot Abcoude ende Vinckeveen, betreffende 47 mor„gen land geheeten ten Oudenhoeve en 6 morgen in den „Broeck, benevens over de Visscherij in de Meer".

Bisschop *Frederik van Blankenheym* moest hierover uitspraak doen en na beide partijen gehoord te hebben, besliste de Kerkvorst „in den Jare ons Heeren 1410, den twintigsten „daghes in Meye, Dat die Proost van Sinte Peter voorsz. die „Hantwissel, Nacoop, Gericht, Thins ende Thienden, grof „ende cleyn tot Abcoude ende Vinckeveen voorsz. enz. rus„telicke ende vredelicke ongehindert ende onghelet, van Ja„cob Heere van Gaesbeeck hebben, besitten ende gebruicken

„sal, tot seinen besten oirbaar". Deze uitspraak was dus juist niet in 't voordeel van Jacob, doch aan den anderen kant liep 't hem weer mee, want kort nadien (Jan. 1411) stierf de rechtmatige erfgename *Johanna* in 't klooster te Wijk, terwijl *Brederode* gevlucht was naar Frankrijk, waar hij in 1415 sneuvelde in den slag bij Azincourt.

Jacob was 'n woelig en strijdlustig heerschap, daarbij niet vrij van hebzucht. Toch scheen zijn geweten te knagen, want om zich zelf te rechtvaardigen maakte hij 'n acte op, waarin hij „Jacob van Gaesbeeck, van Abcoude, Putten ende Strijen „Erfmaarschalck van Henegouwen, met vryen wille en in „goeden trouwen, belooft heb die Stad van Wijck etc. trou- „welijck ende wail sal doen verwaaren", voorts dat hij de sloten van Abcoude en Duurstede, die hij van den Bisschop „toe Leen holde" niet zou vervreemden en hij, als „getrouwe Man van Leen ende Ondersaet", zou zorgen dat dit open Sloten zouden blijven. Bovendien beloofde hij met niemand te zullen oorlogen zonder toestemming van den Bisschop, niet te zullen rooven of plunderen. Mocht hij zijn beloften niet nakomen, dan zouden zijn goederen, eigendom of leen, aan 't Sticht vervallen.

Schoone beloften. We zullen zien wat er van terecht gekomen is.

De eerste jaren hield hij zich rustig, in 1416 fungeerde hij zelfs als arbiter tusschen *Jan van Egmond* en *Hertog Willem van Beyeren,* welke laatste het slot te IJsselsteyn van eerstgenoemde belegerde. Maar in 1420 werd dit anders. Een hevige strijd tusschen de Hoekschen en Kabeljauwschen ontbrandde, waarvan Bisschop Frederik aan de zijde der Hoekschen de leiding had. Deze laatsten stonden al voor Amsterdam en voerden vele Poorters als gevangenen naar Utrecht. Op hun doortocht langs Abcoude had ook deze heerlijkheid veel van de Utrechtenaren te lijden gehad.

Jacob, zelf 'n vurig Kabeljauwsche, vond de gelegenheid te schoon om er niet van te profiteeren en verklaarde den oorlog aan den Bisschop, en aan de steden Utrecht en Amersfoort. In zijn oorlogswoede verbrandde hij de dorpen Zeist, Doorn en Amerongen, later Houten, Langerak en vele andere dorpen van 't Nedersticht en nam een groot aantal gevangenen en vee als buit mee naar huis.

De eene kamp volgde nu de andere op: in 't zelfde jaar verbond hij zich met den Hertog Jan van Beieren tegen den Burggraaf Philips van Wassenaar en hield dezen, op verzoek van diens eigen zoon, langen tijd te Schoonhoven gevangen.

Na aldus gedurende 2 jaar aan 't oorlogen geweest te zijn, sloot hij zich aan bij den vrede, die in 1422 gesloten werd tusschen Holland en 't Sticht. In 1427, na den dood van *Hertog Jan van Beieren,* viel hem 'n groote promotie te beurt; hij werd door *Hertog Jan van Brabant* aangesteld als Stadhouder van Holland, Zeeland en West-Friesland.

En reeds het volgende jaar deed hij zijne macht gelden door alle tegenstanders van den Hertog uit Holland te verbannen en stelde zich aan 't hoofd van 'n groot leger om Schoonhoven te belegeren. Nog andere wapenfeiten heeft hij verricht totdat hij in 1428 door Philips van Bourgondië van zijn ambt werd ontheven en tot Lid van den Regeeringsraad werd benoemd. Ook in het steekspel en natuurlijk in feestvieren was hij zeer bedreven, o.a. bij het in 1441 te Utrecht gehouden beroemde tournooi muntte Jacob onder alle Edelen uit als de vaardigste en de krachtigste. Maar feestvieren kost geld en al bezit men veel, toch is er opkomen aan, en waarschijnlijk ook bij onzen Jacob. In denzelfden tijd verpandde hij, in geldnood verkeerende, zijn bezittingen van Wijk en Abcoude aan zijn neef Willem van Heel, tegen 'n belangrijk voorschot. 'n Paar jaar later zat het er bij Jacob weer beter aan en verklaarde Willem dat: „Jacob, syn Neve hem vrun-„delyck betaelt heeft, die somme van Vijfftien duysent en drie-„hondert Gouden Rijnsche Gulden, daer ick voor hem sijn „quitinge ende lossinge gegeven hebbe". Jacob was weer vrij man en schijnbaar rustig. Maar deze rust was de stilte voor den storm, die in 1448 zou opsteken en wel tegen *Bisschop Rudolf van Diepholt,* die in zyn eigen stad door zijn stadgenooten werd bestookt. *Jacob* behoorde onder de voornaamste tegenstanders van den bisschop en werd na hardnekkige gevechten, waaraan hij deelnam, gevangen genomen. Zijn leven hing aan 'n zijden draadje en was het niet dat *Philips van Bourgondië* zijn invrijheidsstelling bewerkt had, hij zou voorzeker het lot van vele anderen gedeeld hebben en onthoofd geworden zijn, al moest hij deze vrijheid dan ook bekoopen met zijn Sloten te Abcoude en Wijk af te staan en alleen het

vruchtgebruik er van te behouden. Deze afstand heeft hij geteekend op „Sunte Mathias Auent des Heyligen Apostels, in 't jaer ons Heeren Dusent vijrhondert negen ende vürtich".

Dit contract hield meer in dan zoo oppervlakkig zou lijken, het was voor den heerschzuchtigen *Jacob* 'n groote vernedering.

Niet alleen dat deze van alle rechten, heerlijkheden, geestelijke beneficiën, wereldlijke lenen en manschappen daartoe behoorende, afstand deed, hij moest bovendien beloven geen vijandschap tegen den Bisschop, het Sticht of de Stad te zullen bedrijven en degenen, die den Bisschop geholpen hebben de stad op „Lichtmisse-nacht" in te nemen, vriendelijk te bejegenen. En als de sloten mede door zijn toedoen van het Sticht zouden vervreemd worden, dan werd ook nog 't vruchtgebruik voor hem verbeurd verklaard.

Waarschijnlijk heeft *Jacob* zich niet aan de overeenkomst gehouden want omstreeks 1451 schijnt men hem verbannen te hebben en ontmoeten we hem in Den Haag als Lid van den Regeeringsraad, in welke kwaliteit hij in 1454 te Gorkum vertoefde in gezelschap van *Stadhouder Lennoy, Heer Gijsbrecht van Brederode* en den Domproost van Utrecht.

Toen in 't volgende jaar *Gijsbrecht van Brederode* bisschop van Utrecht geworden was, heeft hij door wijs beleid en goedheid gedaan gekregen dat de verbannen edelen, o.w. ook onze Jacob, binnen de stad Utrecht mochten wonen met teruggave hunner goederen. Dit gelukkige feit werd gevierd met 'n feestmaaltijd, waaraan de Magistraat en de ex-bannelingen deelnamen.

De Bisschop smeekte hen in 'n lange tafelrede toch eendrachtig en vredelievend te zijn, hij zou dan voor hen 'n goed Heer en Herder zijn. Het heeft slechts 1 jaar geduurd, want hij moest plaats maken voor *David van Bourgondië.*

De aanzittenden beloofden dit „en daer was groote bliscap van alsulcken eendrachticheyt en vrientscap". Ook woelige *Jacob* beloofde dit en heeft zich in z'n laatste levensjaren aan z'n woord gehouden. Hij overleed te Utrecht in 1459 en werd begraven te Wijk b. Duurstede. Het roemrijke geslacht van Abcoude was hiermede uitgestorven. Volgens het verdrag van 1449 kwamen Abcoude en Duurstede aan het Sticht, Putten en Strijen aan den Graaf van Holland, de overige goederen

aan de erfgenamen. De heerlijkheid Abcoude werd door de Staten van Utrecht aan Bisschop David van Bourgondië overgedragen, onder voorwaarden dat het nooit zal mogen vervreemd of veranderd worden, zonder toestemming van de Staten.

Het is aan te nemen dat het Abcouder Slot door den Bisschop in goeden staat is gebracht, voor zoover dit noodig was, en onderhouden. Hij staat bekend — niettegenstaande de zwakheden in zijn bestuur, die echter door sommige historici wel wat overdreven worden — als 'n zorgzaam en ijverig bestuurder, beschermer van kunst en wetenschap en milddadig jegens de armen.

Vermoedelijk heeft hij het — met of zonder toestemming van de Staten — na 1460 verkocht aan zijn kamerling *Johan van Auxis,* die al vroeger het Huis Broeckhuysen van hem gekocht had, „als 'n onsterfelijk leen van de Huize Abcoude".

Na Gaasbeek's dood werd door den Heer van Kuylenburg van het Sticht wederom *f* 13000.— geëischt, als afkoopsom van het vruchtgebruik. Daar voorheen ook al eens *f* 14.000.— daarvoor betaald was geworden, begon men aan oneerlijkheid te denken.

In 1467, toen *Karel de Stoute* zijn vader opgevolgd was in het bestuur over het Sticht, maakte deze aanspraak op de heerlijkheden Abcoude en Wijk bij Duurstede, op grond dat *Jacob van Gaasbeek* kinderloos gestorven was. Kreeg Karel ze niet dan eischte hij ze op voor zijn bastaardbroeder *Anthonie van Bourgondië,* die deze goederen „impetreert" van Jacob gekregen had.

Door dit geschil geraakte het geheele Sticht in angst en vreeze en om die vrees te kalmeeren ging *Bisschop David* naar zijn broeder in Den Haag om deze kwestie te bespreken. Inmiddels drong Karel aan op antwoord van den Bisschop en zond daartoe den Stadhouder van Holland naar Utrecht. Aanstonds werden de Staten, de Kapittels, de Edelen e.a. bijeengeroepen, alsmede de „bastert des Joncheers van Gaesbeec" om te beraadslagen. Zij besloten aan *Hertog Karel* te verzoeken van zijn voornemen af te zien, daar zij er „goede en gesegelde Brieve van hadde". Zij wenschten niets liever dan rustig in 't bezit van de sloten te blijven.

Intusschen had Anthonie maar vast bezit genomen van

Wijk en heeft het eerst ontruimd toen aan zijn schoonzoon, de *Heer van Kuylenburg* ƒ 13.000 was betaald voor 't vruchtgebruik van Wijk en Abcoude. De Sloten bleven echter aan den Bisschop. Na den dood van Karel de Stoute in 1477 was de invloed van Bisschop David danig aan 't tanen en van zijn machtigen beschermer beroofd, begonnen zijn vijanden den kop wederom op te steken, vooral zijn eigen stadgenooten waren om zekere redenen op hem verbolgen en maakten het hem zoo lastig dat hij 't maar raadzaam achtte naar zijn kasteel te Wijk te vluchten.

Burggraaf Jan van Montfoort werd toen tot Beschermheer der stad aangenomen.

De bisschop vroeg nu aan de stad Amsterdam om krijgsbenoodigdheden en proviand.

De stad antwoordde hierop dat zij op 23 Maart des jaars 1477 aan *Hendrik Bastaard van Nyenrode,* verblijvende op het Slot te Abcoude hadden gezonden, behalve eenige mondbehoeften, ook nog 4 bussen, 2 serpentijnen (stukken geschut) elk met 2 kamers, 1 ton buskruit, 1/8 clover kruit, 1 ton steenen kogels, 1 deel looden kogels, 1 stuk lood en 'n vorm om kogels te gieten. In den brief was 'n „kalfje" of klein briefje ingesloten, waarin men den Bisschop meedeelde dat de Slotvoogd weinig hoop had het slot te kunnen behouden.

En wat de Slotvoogd vreesde werd weldra werkelijkheid: Amsterdam bemachtigde het kasteel, alsook dat van Vreeland en maakte beide huizen tot 'n sterke veste, om daarmede de Utrechtenaren — indien noodig — te bestrijden en den Amsterdamschen handel op Angstel en Vecht te beschermen.

Zoo hadden dus Abcoude en Vreeland met behulp van Amsterdam de zijde van den Bisschop en Holland gekozen; Utrecht was daarover zeer verbitterd en liet daarom de inwoners dier dorpen in 1451 zware brandschatting betalen.

De strijd tegen den Kerkvorst duurde voort, nu eens ten gunste, dan weder ten nadeele van den Bisschop. In 't voorjaar van 1483 werd hij door zijn vrienden naar Utrecht teruggebracht, doch heel kort daarna leed hij weer 'n zware nederlaag en werd toen als gevangene naar Amersfoort vervoerd. Nu scheen de nood 't hoogst en dan is de redding meestal nabij. *Maximilaan* kwam hem met een sterk leger te

hulp, Amsterdam gevoelde veel lust haar zusterstad er onder te houden en schaarde zich bij den Hertog om Utrecht te overmeesteren en zoo werd de bisschopstad belegerd en den 3en Sept. onder vernederende voorwaarden ingenomen.

Als contraprestatie voor deze hulp gaf de Hertog de kasteelen *Abcoude* en *Vreeland* aan Amsterdam, hechtte ze aan Holland en bepaalde dat de onderzaten onder het rechtsbeheer van Amstelland vielen. De Bisschop was intusschen op zijn zetel hersteld, doch zag zijn wereldlijke macht bijna tot nul gereduceerd, waarmede feitelijk de eerste stap gezet was op den weg naar onttrekking van het wereldlijk bestuur aan de bisschoppen en te brengen onder de macht van het Oostenrijksch-Bourgondische Huis.

David verlangde nu zijn sloten terug, doch Amsterdam stond ze niet af en wilde zelfs het verder gelegen Kroonenburg er bij hebben. Op 'n desbetreffenden brief door *David* aan de stad geschreven, kreeg hij ten antwoord dat zij eerst de gemaakte onkosten voor het oorlogvoeren vergoed wilde hebben, nochtans was zij bereid om tot „'s Bisschops meerdere Eere" over het bezit der sloten te onderhadelen. Wat er van die onderhandelingen is terecht gekomen weten we niet, vermoedelijk heel weinig, want Amsterdam behield de sloten en om des te zekerder te zijn van de trouw der onderhoorigen gelastte het Stadsbestuur in Januari 1484 aan den Kastelein en Baljuw, *Hendrick Boetselaer*, dat deze in al de dorpen onder de heerlijkheid Abcoude gelegen, (dat waren toenmaals het Schout-ambt van Gieltjesdorp, Gerverscop, Kamerik, Maarsseveen, Themaat, Oudhuizen, Ankeveen, Demmerik, Houdijk, Baambrugge en Abcoude) „die clocken slaen soude en allen ondersaten van dien beneden tsetich jaren ende boven twintigh oudt gewesen sijnde" te doen verschijnen op den Zondag 2 Febr. d.a.v. des namiddags te 1 ure voor het Huis te Abcoude bijeen te komen, om daar den eed van trouw aan den Hertog in handen van den gemachtigde der Stad Amsterdam af te leggen, tevens moest hij hen waarschuwen „dat sij die inde gebreken daervan en soude blijven, door die „Stadt soodanigh gecorrigeert soude worden, dat sij aan an„deren te voorbeeld souden wesen". M.a.w. die niet hooren wil moet maar voelen. Daarenboven deelde de Stad „haeren eerbaere guede vrient" mede, dat wanneer hij zelf in gebreke

bleef „men het „aen syn lijff en goedt" verhalen zou. Dus de stok achter de deur.

De Slotvoogd schijnt het geraden geacht te hebben om dit „metter haeste" geschreven bevel ten uitvoer te brengen, en liet alle dorpelingen tusschen 20 en 60 jaar op het Slotplein komen en den eed van trouw zweren aan *Hertog Maximiliaan* en aan de Stad Amsterdam. Deze laatste beloofde daarvoor Abcoude c.a. „alle die hulpe ende bijstand doen die haer mogelijk sal wesen van doen ende nair alle haire machte tot allen tyden als dat van noode wordt".

Telken jare daarna tot 1490, moesten de Schepenen van Abcoude in handen van den Amsterdamschen Magistraat den eed van rechtvaardigheid afleggen volgens de juridische bepalingen van Amstelland. In laatstgenoemd jaar werd het slot door den Hertog weer aan Bisschop David teruggegeven waarna deze spoedig het kasteel door zijn soldaten deed bezetten. Hij overleed in 1496 te Wijk en werd aldaar begraven. 'n Periode van rust brak nu aan, en de bevolking van Abcoude kon ook eens aan iets anders gaan denken dan aan krijg voeren. Het geestelijk leven bloeide wederom op, wat blijkt uit de Stichting van het Vicariaat van het altaar van St. Jacob in de Parochiekerk (thans Hervormde Kerk) door Jacob leeu, dato 1 April 1502.

Na den dood van Bisschop David van Bourgondië kwam het Abcouder Slot aan zijn opvolger Bisschop *Frederik van Baden*. Hij vond het bisdom in zeer ellendigen toestand, daarbij had hij in 't begin der 16e eeuw verschrikkelijk te kampen tegen de zwervende rooverbenden, die het geheele land onveilig maakten, geraakte bovendien nog in ernstige oorlogen, zoodat hij als vriendelijk en deugdzaam mensch nauwelijks tegen zijn uiterst zware taak opgewassen scheen.

Ook in Abcoude werd het onveilig. Geprikkeld door de successen van elders stroopende collega's, ondernamen de bisschoppelijke soldaten, die op het Abcouder Slot gelegerd waren, ook eens 'n strooptocht in de omstreken van Abcoude en Amsterdam, zoodat de Hollanders zich bij den Bisschop gingen beklagen over de wandaden zijner manschappen. De bisschop maakte er echter spoedig 'n einde aan. Erger was evenwel de plundertocht van de „Zwarte hoop", een rooverbende van pl.m. 4000 man sterk, die van Fries-

land komende, door N.-Holland trok en na Amsterdam gepasseerd te hebben zich één nacht te Abcoude legerde en vandaar verder trokken langs Baambrugge, Loenersloot, de Vecht langs tot Utrecht, overal plunderend en verwoestend.

Na het aftreden van Bisschop Frederik in 1516 had *Filips van Bourgondië* gedurende 8 jaren het Bisdom geregeerd en het Abcouder Slot in bezit gehad. Toen hij in 1524 het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, werd *Hendrik van Beieren* zijn opvolger op den bisschoppelijken zetel. Doch de stad Utrecht was *Hendrik* zeer slecht gezind en hield hem buiten de muren. De bisschop wilde daarop in 1527 de stad met geweld bemachtigen, doch kon zijn plan niet volvoeren, omdat *Hertog Karel van Gelder* met een geduchte krijgsmacht onder aanvoering van Maarten van Rossum de stad te hulp kwam. De Bisschop legerde zich nu in het Kasteel te Abcoude en in de andere sloten langs de Vecht, om daardoor den toevoer van uit Holland en Amsterdam naar Utrecht te belemmeren. Intusschen hadden Abcoude en de overige plaatsen veel te lijden van de Stichtsche stroopers, die in dienst van *Karel van Gelder* stonden. De Bisschop liet daarom het Abcouder Kasteel geducht versterken. En toen weer 'n troep van die stroopers Abcoude naderde, kwamen de overprikkelde boeren in 't geweer en joegen den struikroovers zooveel vrees aan, dat deze zich liever aan de betzetting van het Slot overgaven dan in handen der verwoede boeren te vallen. Toen het Sticht overstroomd was met rooversbenden van Geldersch en eigen volk, kreeg de Bisschop het erg benauwd en wist niet meer welken kant hij uit moest. Gelukkig kwamen hem nu de Hollanders te hulp en verjoegen de Gelderschen. In dien benarden toestand kon de Bisschop niet anders doen dan zijn wereldlijk gezag geheel en definitief aan den Keizer over te
1528 dragen en zich alleen met de geestelijke zaken te bemoeien. Zoo was hiermede voor goed 'n einde gakomen aan de z.g. „Temporaliteit" der Utrechtsche Bisschoppen. Gedurende 7 eeuwen hebben zij het Sticht geregeerd en, behoudens de fouten van eenige zwakke bestuurders, zijn zij het ten zegen geweest en hebben tot grooten bloei gebracht.

De taak was nu aan den machtigen Keizer Karel V. Hij toog onmiddellijk aan het werk om den verkregen vrede

onder de partijen te bevestigen, nadat het land van roovers en stroopers gezuiverd was. Alle goederen van het Sticht, ook *het Slot te Abcoude*, waren onder zijn beheer gekomen.

Een langdurige periode van rust en welvaart trad in en het volk verademde na zooveel eeuwen van krijgsrumoer en struikroovers-geplunder.

Het schijnt dat Karel niet veel waarde meer hechtte aan de kasteelen, trouwens hun beteekenis als wachtpost of vredebewaarder, zooals de middeleeuwsche bisschoppen die hebben opgevat, was door den nieuw geschapen toestand zeer verminderd, zoo niet geheel tot nu gedaald.

De Keizer liet het kasteel te Vreeland sloopen en bouwde van die steenen het slot Vredenburgh te Utrecht. Het Abcouder Slot liet hij ongemoeid, doch had hij het voor een or ander doel noodig gehad, wellicht was het dan ook veranderd of misschien verdwenen.

In langen tijd vernemen we er niets meer van. We weten ook niet wie *Hendrik van Boetselaer* als Kastelein is opgevolgd. Intusschen schijnt het geslacht van Abcoude zich gehandhaafd te hebben, want in 1548 leefde Jhr. Dirk van Oostrum, die gehuwd was met *Heilweg van Abcoude* van Meerten en in 1566 wordt melding gemaakt van *Mr. Dirk van Abcoude*, vicarius van de St. Pieterskerk te Utrecht, die belangrijke geschriften heeft nagelaten in betrekking tot de Hervorming. Ofschoon de naam „Abcoude" vermoedelijk op hun geboorteplaats slaat, is 't toch niet geheel onwaarschijnlijk dat deze personen nog afstammelingen waren van het oude Abcoudsche geslacht. Zoo wordt ook nog genoemd Gerrit Zoudenbalch tot Urck, in 1576, Schepen van Utrecht, gehuwd met *Barbara van Abcoude*.

De periode van vrede en welvaart in het Sticht door Karel V in 1529 ingeluid werd in de 2e helft der 16e eeuw gevolgd door de woelingen der Reformatie op kerkelijk-religieus gebied, en zoowel als de voorspoed van het geheele land onder Karel ook Abcoude ten zegen werd, eveneens had ze ook te lijden van de religieuse beroeringen. Te dien tijde, in 1578, was zekere *Dirk Schaap* door den Stedehouder van Utrecht aangesteld als Drossaart en Maarschalk van net Neder-Sticht, verblijf houdende op 't Slot te Abcoude. *Schaap* schijnt min of meer Spaansch gezind geweest te zijn, men vertrouwde hem tenminste niet heelemaal.

Op zekeren dag verliet hij onverwacht het Slot en vertrok naar Brabant, in verband daarmede verdacht men hem van anti-vaderlandsche bedoelingen. Vanuit Utrecht deed men onderwijl het Kasteel met burgers bezetten, ook al omdat men Amsterdam niet erg vertrouwde, dat nog steeds aan de zijde van Spanje was.

Toen *Schaap* nu van zijn reis terugkwam, zag hij het Slot bezet. Hierover ontstak hij zoo hevig in toorn dat hij de bezetting gebood direct het Slot te verlaten. Doch de burgers weigerden natuurlijk aan dit bevel te gehoorzamen, waarop de Maarschalk, die de in- en uitgangen van het Kasteel door en door kende, het door 'n list binnensloop, gevolgd door zijn aanhangers, en aanstonds de bezetting verdreef.

Dit feit was spoedig te Utrecht bekend, 'n deel burgers dier stad trok nu gewapend en voorzien van 'n veldstuk naar Abcoude en eischte het Slot van den Maarschalk op. *Schaap* had slechts weinig levensmiddelen en geen kruit en was dus genoodzaakt zich spoedig over te geven. Hij werd nu van zijn post afgezet en in zijn plaats werd *Jhr. Frederick uit den Eng.* tot Maarschalk aangesteld. Vanaf dien tijd tot het rampjaar 1672, dus gedurende bijna een eeuw, schijnt ons kasteel slechts eene vreedzame verblijfplaats van deze en andere opvolgende Bestuurders geweest te zijn. 't Was alleen maar jammer dat er heelemaal de hand niet aan gehouden werd en het daardoor, hoe hecht en sterk het ook gebouwd was, van jaar tot jaar verviel.

De namen der opeenvolgende Maarschalken hebben we tot dusver nog niet kunnen vinden.

Wel is 't zeer waarschijnlijk dat tijdens den inval der Franschen in 1672 óf Jonkheer Carel Valckenaer, Heer van Duckenborgh, òf Majoor Ruytenburgh, Heer van Vlaerdingen, commandant van 't Slot was. De eerste wordt vermeld in 1668, de laatste in 1673. Het Slot is toen waarschijnlijk nog wel in vrij goeden staat geweest, want de Prins v. Oranej vertoefde in Augustus te Amsterdam, vandaar vertrok hij den 13e dier maand met 3 jachten naar Muiden, Weesp, den Hinderdam en *'t Huis te Abcoude*, waar hij de vestingwerken inspecteerde. Den 14e keerde hij naar de hoofdstad terug Waarschijnlijk heeft hij te Abcoude overnacht.

Eenige weken later deed de Prins het Slot bezetten met

eenig krijgsvolk onder beval van Graaf Maurits van Nassau, met oog op de komst der Franschen, die reeds dicht in de buurt waren.

En den 7e November vertrokken 500 Franschen vanuit Utrecht per trekschuit de Vecht af.

Toen zij Abcoude en het Slot genaderd waren, deed de Fransche Commandant *Markgraaf De Geulis* 50 man door het water en het ijs trekken, tot voorbij het Slot naar het dorp.

De bezetting van het Slot was te zwak om deze 50 man tegen te houden en kon dus niet verhinderen dat zij het dorp plunderden en in brand staken, waarna zij met behulp van de Weesper boeren werden verjaagd. Toch ontbrak het den Abcouder manschappen niet aan moed en goeden wil, want eenige dagen nadat de Franschen Abcoude verlaten hadden, trok 'n gedeelte van de Slotbezetting per trekschuit heimelijk naar Breukelen, waar zij in 'n herberg 'n troepje Franschen overvielen, hen gevangen namen en wegvoerden.

Nog niet tevreden met de vernieling van Abcoude, probeerden de Franschen den 30e Nov. 1672 voor de tweede maal Abcoude te teisteren, doch de Slotbezetting was intusschen duchtig versterkt, zij deed 'n forschen uitval en verjoeg den vijand, waardoor het dorp voor 'n nieuwe ramp gespaard bleef.

Het vermoeden zou kunnen rijzen dat de Slotvoogd, dus Jhr. Valckenaer of Majoor Ruytenburgh, met de Franschen heulde.

Mogen we den inhoud van een door Ed. v. d. Hoeck geschreven tooneelstuk gelooven, dan was de Slotbewaarder, — Maarschalk van 't Neder-Sticht was zijn titel (?) — den Franschen wèlgezind.

Hij — de schrijver herdoopt hem in „Adriaan van Arkesteyn" — trachtte met behulp van *Jonkheer Zweder van Duyvenvoorde* het kasteel in handen der Franschen te spelen, natuurlijk tegen 'n hooge geldsom.

Door allerlei omstandigheden, voornamelijk door het optreden van zekeren Dirk Plemp, is dit plan verijdeld.

We laten het stuk geheel voor rekening van den schrijver.

Toen de vrede in 't land weergekeerd was, werd de bezetting van 't Slot teruggenomen. Het bleef nu onbewoond.

en werd in 't geheel niet meer onderhouden, de tand des tijds knaagde reeds lang aan het fiere gebouw, dat nu zienderoog begon af te takelen.

Dr. L. Smids, verhaalt in de „Schatkamer" 1704, dat „het „Slot heden van dag tot dag vervalt, zo door verzuim van „reparatie en den alvernielenden tijd, als door de stormwin„den van 8 Dec. des jaars 1703, welke laatste wederom een „aanzienlijk gedeelte omver geworpen hebben.

„Men was reeds voornemens steenen vandaar weg te voe„ren, om de zeedijken daarmede te onderschragen, hetgeen „echter op hoog bevel is nagelaaten". In dien tijd zijn door

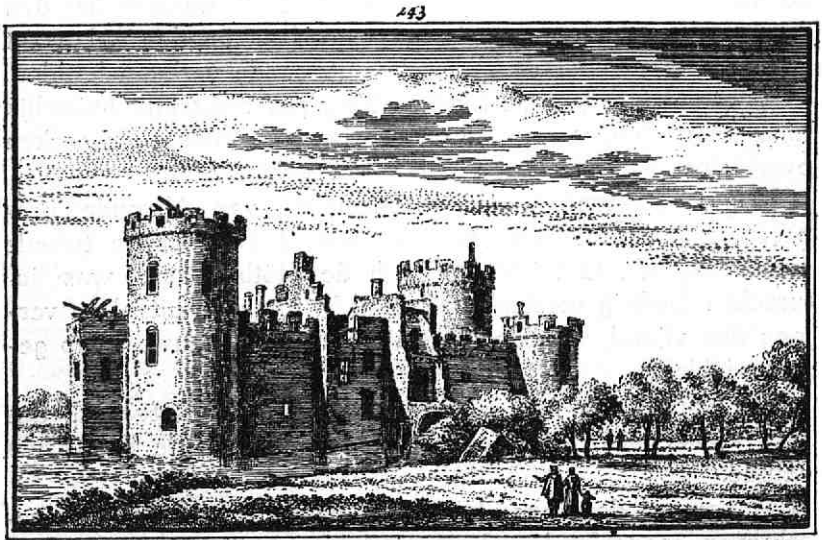

A Rademaker fecit — *t SLOT te ABKOU* — *1700*

den teekenaar Abraham Rademaker verschillende teekeningen van het in verval verkeerende Slot gemaakt, waardoor het nageslacht ten alle tijde kan weten hoe hecht en sterk en fraai, maar ook hoe onzagwekkend het geweest moet zijn.

De laatste eigenaar en bewoner is geweest *Theodorus de Leeuw*, Kanunnik van St. Pieter, 'n man van hoogen stand en voornaam Regeeringspersoon. Hij kocht in 1715 de Ambachtsheerlijkheid van de Staten van Utrecht, voor de som van 20.400 gulden; het wapen van Abcoude plaatste hij als hartschild op zijn familiewapen. Aanstonds liet hij het vervallen Slot restaureeren, herstelde de beide torens, versierde

deze met fraaie spitsen en deed één toren tot speelhuis inrichten, terwijl 'n ander gedeelte in 'n vriendelijk landhuis werd herschapen. Inmiddels had het door deze verbouwing menige veer moeten laten, alwas het 'n „aanzienlijke wooning „gebleeven, hebbende bij uytstek fraaije en verrukkelijke ge„zigten, zo van vooren naar de klei- of waagenweg, als naar „de veenen".

Theodorus de Leeuw heeft het vele jaren in bezit gehad, hij overleed te Maarssen den 7e April 1744, 63 jaren oud en ligt begraven naast zijne echtgenoote, Maria de Smeth, in de Herv. Kerk te Abcoude. Daarna is het óf de woning geweest

van de bezitters der Heerlijkheid óf het buitenverblijf van andere personen.

In 1794 was het volgens Nidek en Le Long nog in vrij goede conditie, doch omstreeks 1820 was 't reeds geheel onbewoonbaar geworden en in 1840 verklaarde Ds. Langenberg van Abcoude, in 'n lezing over het Slot, dat, thans nog de ruïne „van 'n enkelen toren aan den voorbijganger het „voormalig aanwezen getuigt van het sterke en geduchte „slot". En 4 jaren later schrijft N. v. d. Monde: „dat de over„blijfselen van dit slot bestaan uit eenen grooten ronden dik-

„ken toren, beneden welken groote en sombere kluizen aan-
„wezig zijn".

Al was het dan ook zijn einde nabij, toch trok het nog steeds de aandacht van stedelingen, die buiten wilden wonen. Zoo heeft zekere Cornelis Dros, zeepzieder te Leiden in 1848 met het gemeentebestuur van Abcoude-Baambrugge gecorresponderd over den koop van de ruine en deze in te richten tot zomerverblijf. Door zekere omstandigheden heeft de heer Dros van zijn voornemen afgezien. De ruine bleef zoo staan, brokkelde bij den dag af, totdat zij omstreeks 1860 met den grond gelijk gemaakt werd.

Thans is men bezig de fundamenten op te graven met de belangstelling, die het verdient, wordt deze interessante en veel omvattende arbeid tegemoet gezien.

Abcoude, Wijnmaand 1930. JOAN VIS.

Kelder in het Slot
Naar een aquarel van D. Kerkhoff, in het bezit van den Heer J. G. Th. Grevenstuk

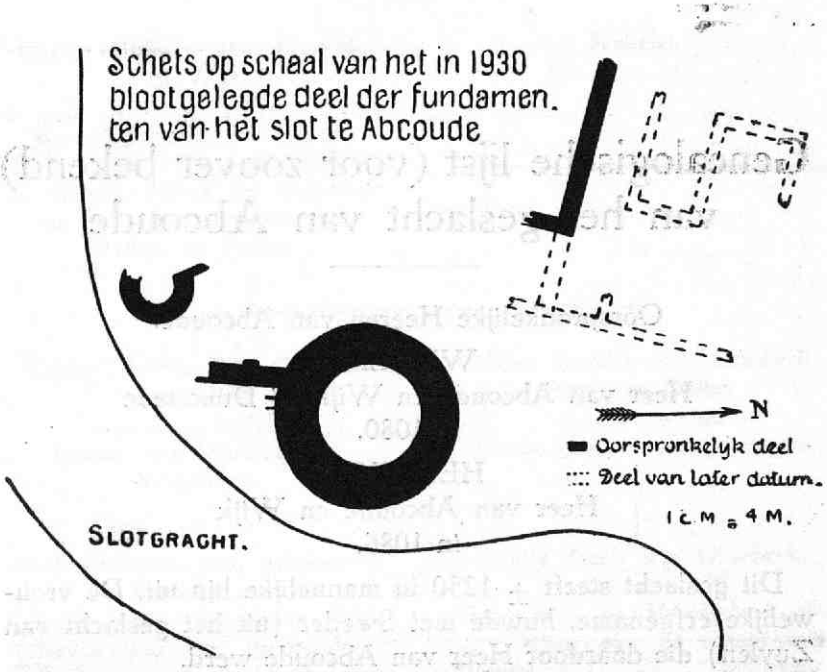
Schets op schaal van het in 1930
blootgelegde deel der fundamen.
ten van het slot te Abcoude
N
Oorspronkelyk deel
Deel van later datum.
1 c.M = 4 M.
SLOTGRACHT.